

УДК 025.32 : 004.087 : 004.777

Тетяна Добко,

д-р наук із соціальних комунікацій, керівник Центру науково-бібліографічної інформації НБУВ

Ірина Антоненко,

канд. іст. наук, пров. наук. співробітник НБУВ

Надія Моїсєнко,

наук. співробітник НБУВ

Бібліографічний опис електронних ресурсів віддаленого доступу та соціальних сервісів Веб 2.0

У статті висвітлено питання бібліографічного опису електронних ресурсів віддаленого доступу, зокрема соціальних мереж, блогів. Наведено приклади опису електронних документів.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліографічний опис, електронні ресурси, соціальні мережі, Facebook, Twitter, блог.

Мультимедіа, телекомунікації, соціальні мережі, веб 2.0, інші інновації в інформаційно-комунікаційних технологіях радикальним чином змінюють способи отримання інформації, спілкування, навчання та обміну знаннями.

Переважає більшість українців користується Інтернет, щоб шукати інформацію, спілкуватися електронною поштою, у соцмережах, розважатися. Останніми роками змінюється структура використання українського сегмента Інтернету. Якщо у 2009 р. 47 % користувачів використовували його

як електронну пошту, 35 % – для пошуку інформації, 30 % – пошуку навчальних матеріалів, то у 2012-му для 59 % користувачів він слугував у якості соціальних мереж, для 51 % – електронною поштою, 36 % здійснювали пошук інформації, 29 % – читання новин, 22 % – пошук навчальних матеріалів [11].

За даними дослідження, проведеного Інтернет Асоціацією України, на кінець квітня 2014 р. показники середньоденної частки та місячного охоплення відвідування ресурсів українськими користувачами були такими: Google – 50%, 70%; vkontakte – 48%, 65%; mail.ru – 35%, 69%; Odnoklassniki – 31%, 47%; yandex – 30%, 59%; youtube.com – 25%, 59%; ukr.net – 11%, 22%; facebook.com – 10%, 31%; wikipedia.org – 10%, 44%; ex.ua – 7%, 24%; sinoptik.ua – 9%, 27% [15].

Потужним інструментом обміну інформацією, впливу на громадську думку нині стають соціальні мережі. Вони використовуються для створення іміджу фізичної чи юридичної особи. Ними послуговуються, щоб неформально спілкуватися зі своїми друзями, прихильниками, оперативно реагувати на ту чи іншу суспільно-політичну подію.

Дедалі частіше посилання на джерела соціальних мереж дають і ЗМІ, наводячи їх у довільній формі. Зазвичай повідомляється, що певна особа на своїй сторінці у Facebook (ВКонтакте тощо) «зробила заяву», «написала текст (повідомлення)», «висловила свою думку» на певну «гарячу» тему. Публічні сторінки посадових осіб стають об'єктами бібліографічного опису [16].

Бібліографи, аналізуючи списки використаної літератури до наукових праць, звертають увагу на значну кількість помилок у бібліографічних описах електронних джерел, що заважає останнім виконувати свої безпосередні функції – ідентифікувати ресурс та інформувати споживачів інформації про його зміст [13].

Отже, потрібно бути не просто користувачем мереж, а й розробляти стратегію використання цифрових комунікацій, інформаційних ресурсів соціальних мереж. Про актуальність цього питання свідчить постійно наростаюча до нього увага з боку професіоналів, неформальне його обговорення у соціальних мережах. Так, у блозі «Пан бібліотекар» проблеми цитування матеріалів Twitter порушена у замітці «Як процитувати твіт у науковій статті?» [31].

Цілком очевидно, що бібліотеці варто реагувати на такі потреби сьогодення: йти назустріч своїй аудиторії, випереджати запити користувачів соціальних медіа.

Стрімке зростання обсягів електронних ресурсів ставить на порядок денний розроблення спеціальних

правил для їх бібліографічного обліку та каталогізації. Ця проблема вже виокремилась у спеціалізовану галузь знання, що швидко розвивається. Існує чимало методів і підходів, розробники яких прагнуть урахувати всі особливості нових об'єктів опису.

Першими нормативними документами, що регламентують бібліографічний опис і каталогізування електронних ресурсів, стали «ISBD (ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources» (Міжнародний стандартний бібліографічний опис для електронних ресурсів), виданий ІФЛА 1997 р., та стандарт метаданих Dublin Core (Дублінське ядро), ініційований у 1995 р. OCLC (Online Computer Library Center, Inc). У березні 2003 р. Міжнародною організацією стандартів ISO було затверджено фінальний текст документа ISO 15836 «Information and documentation – The Dublin Core Metadata Element Set», за яким набір елементів Дублінського ядра метаданих затверджено в якості міжнародного стандарту [6; 27; 33; 34]. Ці регламенти принципово відрізняються від своїх попередників не тільки структурою, змістом, а й призначенням. Якщо раніше регулятори забезпечували професійне каталогізування та бібліографування і мали структуру, що відповідала схемам усіх інших стандартів групи ISBD, то нині вони призначені для використання всіма творцями сайтів для опису широкого діапазону мережевих ресурсів.

Простий набір елементів метаданих «Дублінського ядра» (Dublin Core Metadata Element Set; DCMES) налічує 15 елементів:

Title (назва), Creator (створювач: персональне ім'я чи колективний автор), Subject (предмет або ключові слова), Description (опис: текстовий опис змісту ресурсу, у т. ч. анотації), Publisher (видавець), Contributor (співавтор: особа чи організація), Date (дата створення чи відкриття доступу до ресурсу), Type (тип ресурсу), Format (формат даних ресурсу), Identifier (ідентифікатор ресурсу), Source (джерело), Language (мова), Relation (зв'язок (спорідненість) даного ресурсу з іншими), Coverage (охоплення: опис просторових чи часових характеристик інтелектуального змісту ресурсу), Rights (авторські права) [27; 33].

На думку прихильників «Дублінського ядра», кожна веб-сторінка повинна враховувати наведений перелік елементів. Значну увагу популяризації цього проекту в Україні приділяє Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського, на сайті якої розміщено інформацію про «Проект МЕТАДАТА», започаткований ще у 1999 р. Його основна мета – вивчення стандартів метаданих з подальшим використанням на сервері бібліотеки. Базо-

вим стандартом слугував обраний стандарт DСMІ – Dublin Core Metadata Initiative (Ініціатива Дублінського ядра метаданих) [25]. На сторінці наведено також переклади нормативних документів щодо опису ресурсів «Набір елементів метаданих Dublin Core (Дублінського ядра) Версія 1.1: Довідковий опис», «Кваліфікатори Dublin Core (Дублінського ядра)», здійснені головним інженером з автоматизації Кіровоградської ОУНБ О. Волохіним, а також його публікації з каталогізації цифрових ресурсів Інтернету, Дублінського ядра метаданих тощо [5; 25].

У Росії також ведеться активна робота у галузі опису електронних видань. Своєрідним відображенням міжнародного стандарту ІФЛА є розроблений Російською державною бібліотекою, НТЦ «Інформрегістр» і Міждержавним технічним комітетом зі стандартизації МТК 191 «Науково-технічна інформація, бібліотечна та видавнича справа», ГОСТ 7.82–2001 «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления» [7]. Він був ухвалений Міждержавною радою зі стандартизації, метрології та сертифікації 22 травня 2001 р. і введений в дію як державний стандарт Російської Федерації з 1 липня 2002 р. Україна офіційно визнала цей стандарт і також послуговується його напрацюваннями.

Щойно згаданий стандарт для опису електронних ресурсів пропонує таку схему бібліографічного опису:

Основна назва [Загальне позначення матеріалу] = Паралельна назва : відомості, що відносяться до назви / відомості про відповідальність. – Відомості про видання = Паралельні відомості про видання / відомості про відповідальність, що відносяться до видання, додаткові відомості про видання. – Позначення виду ресурсу (обсяг ресурсу). – Місце видання : ім'я видавця, дата видання (Місце виготовлення : ім'я виготовлювача, дата виготовлення). – Специфічне позначення матеріалу та кількість фізичних одиниць : інші фізичні характеристики ; розмір + відомості про супровідний матеріал. – (Основна назва серії або підсерії = Паралельна назва серії або підсерії : відомості, що відносяться до назви серії або підсерії / відомості про відповідальність, що відносяться до серії або підсерії, ISSN ; нумерація усередині серії або підсерії). – Примітка. – Стандартний номер = Ключова назва : умови доступності та (або) ціна.

Однак, і після прийняття ГОСТу 7.82-2001 у авторів і бібліографів продовжують виникати питання до бібліографічного відображення електронних публікацій. Хоча в стандарті заявлено, що він поширюється на всі, включаючи і мережеві, електронні

ресурси, документ унормовує переважно ресурси локальні. Автори стандарту обмежилися лише деякими прикладами інтернет-ресурсів, а саме, сайтами установ і цілісними інформаційними ресурсами, базами даних і мережевими електронними періодичними виданнями. Фактично, як пише В. Степанов, укладачами взятий за основу ГОСТ 7.1-84 «Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления», і зроблена спроба максимально наблизити опис інтернет-ресурсів до опису традиційних документів [27]. У результаті опис електронних видань за своєю структурою дуже нагадує бібліографічні записи на друковані видання. З нових елементів додалися лише відомості про загальне позначення матеріалу – «електронний ресурс», позначення виду ресурсу (обсяг ресурсу), вказівка щодо режиму доступу, який, у випадку з мережевими документами, зводиться до наведення їх адреси (URL) та примітки про джерело назви ресурсу. На нашу думку, примітки про бібліографічну історію електронного ресурсу мають містити вказівку щодо частоти змінюваності змісту електронного ресурсу віддаленого доступу або його періодичності, а також вказувати на зв'язок з іншими виданнями цього ресурсу (чи коригується щотижня, часто; зазначати дату останнього редагування, оновлення; повідомляти, що це електронна версія друкованої публікації тощо) [7, п. 5.9.6.2].

Стандарт не дає тлумачення бібліографічного опису таких видів джерел, як окрема веб-сторінка, електронний лист, повідомлення зі списку розсилки, повнотекстовий документ із бази даних, ресурси соціальних мереж, на котрі доводиться посилатися.

Міждержавний стандарт ГОСТ 7.83-2001 «Электронные издания. Основные виды и выходные сведения» (Мінськ, 2001) подає визначення видів електронних видань, які необхідно зазначати у бібліографічному описі. За технологією розповсюдження визначаються локальні, мережеві та комбіновані електронні видання [8].

Міждержавний стандарт ГОСТ 7.82-2001. «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления» (Мінськ, 2001) визначає, що об'єктами опису є електронні ресурси (інформаційні ресурси, якими управляє комп'ютер, у т. ч. ті, що потребують використання периферійного пристрою, підключеного до комп'ютера). Електронними ресурсами є: електронні дані (інформація у вигляді чисел, літер, символів, зображень, включаючи графічну інформацію, відеоінформацію тощо або їхні комбінації); електронні програми (набори операторів чи підпрог-

рам, які забезпечують виконання певних завдань, включаючи опрацювання даних); комбінація (об'єднання) електронних даних і програм в одному ресурсі (мультимедіа, відеоігри) [7, с. 1].

Для складання бібліографічного опису електронного ресурсу інформацію беруть з певних елементів вихідних відомостей: про назву, відповідальність, перевидання, місце та рік видання, серію – із внутрішніх джерел (титольний екран, основне меню, відомості про програму, головна сторінка сайту, порталу) [7].

Чинний в Україні національний ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «СІБВС. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, IDT)» (К., 2007) містить лише один приклад бібліографічного опису електронного ресурсу [12, с. 46]. Кілька прикладів було наведено у рекомендаціях Вищої атестаційної комісії України щодо оформлення списків використаних джерел до наукових робіт [23]. Приклади та схеми бібліографічного опису різних типів і видів електронних ресурсів подано у методичних посібниках І. П. Антоненко і О. В. Баркової «Методичний посібник з бібліографічного опису» (НБУВ), Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, статті і посібнику М. Женченко [2; 13; 14; 19] та ін. Проте, навіть ці нечисленні публікації описують переважно ресурси локального доступу (з інформацією, зафіксованою на окремому фізичному носії (диску) або ж цілісні ресурси віддаленого доступу (з інформацією, розміщеною в Інтернеті) – бази даних, електронні журнали.

Враховуючи зростаючу кількість питань з бібліографічного опису мережевих документів, деякі бібліотеки розміщують на сайтах бібліотек, в соціальних мережах методичні рекомендації, навчальні матеріали у різних формах, наводять приклади опису документів. Заслугує на увагу навчальна презентація Державної бібліотеки України для юнацтва з питань використання та бібліографічного опису відео-ресурсів Інтернет у Бібліотеці, де представлено матеріал щодо опису різних видів електронних ресурсів: відеоканалу, телепрограми, плейлиста, художнього фільму тощо [4].

Складнощі опису віддалених електронних ресурсів, на відміну від традиційних, пояснюються нестабільністю їх вмісту, відсутністю уніфікації в їхньому оформленні, недостатньою орієнтованістю стандартів на їх бібліографічний опис, неволодінням навичками роботи в мережі авторами і бібліографами.

У США, країнах Західної Європи стандартів на

складання бібліографічного запису не існує, а правила каталогізації обов'язкові тільки для національних бібліотек. Водночас пропонуються різні «стилі» (правила) опису, варіанти оформлення бібліографічних посилань. Найбільш поширеними і авторитетними в гуманітарній сфері є постанови Американської психологічної асоціації (American Psychological Association – APA) і Асоціації сучасної мови (Modern Language Association – MLA) [18; 28; 32]. Останні видання цих настанов включають також рекомендації щодо бібліографічного опису мережевих документів. З ними, а також літературою щодо їхнього застосування, можна ознайомитися на сайті ІФЛА [38].

В американських бібліотеках з 31 березня 2013 р. впроваджено нові правила каталогізації «Resource description and access» («Опис та доступ до ресурсу»), які, зокрема, стосуються й бібліографічного опису електронних ресурсів. Концепція цих правил ґрунтується на тому, що універсум бібліографічних документів складається з одиниць (об'єктів), пов'язаних між собою [29].

Розглянемо способи опису мережевих ресурсів у зарубіжних країнах. У рекомендаціях АРА посилання на електронні публікації складаються: з імені автора, дати публікації документа (вказується в дужках), назви документа, відомостей про документ, в якому вміщена складова частина (набирається курсивом), дати звертання (перегляду документа) і електронної адреси (URL – Uniform Resource Locator). Наприклад:

Schmidt, H. (2013) China's Confucius Institutes and the "Necessary White Body" *Canadian Journal of Sociology*, 38 (4). Retrieved December 19, 2013, from <http://ejournals.library.ualberta.ca/index.php/CJS/article/view/21200/16042.pdf>.

За настановами MLA аналогічний бібліографічний опис виглядатиме інакше:

Schmidt, Heather. "China's Confucius Institutes and the "Necessary White Body" *Canadian Journal of Sociology*. 38 (4) 2013. December 19 2013 <<http://ejournals.library.ualberta.ca/index.php/CJS/article/view/21200/16042.pdf>>.

Його специфічні риси: зазначення скороченого чи повного першого імені автора, взяття назви документа в лапки, подання дати публікації у дужках після автора або після назви документа, послідовність оформлення дати перегляду документа. У першому випадку перед електронною адресою рекомендується навести прийменник. Документ MLA пропонує у разі необхідності і при можливості наводити також відомості про редакторів, упорядників чи перекладачів, а також про організацію, відповідальні за випуск видань [18].

Відмінності в самих стилях опису, на наш погляд, не такі вже й істотні. В основному вони виявляються в деталях: порядок подання елементів бібліографічного запису; наявність або відсутність лапок та дужок; їх форма (круглі, кутові) тощо.

Якщо спиратися на вітчизняний ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, адаптувати американські розробки до української практики та врахувати зарубіжні правила бібліографічного опису документів, то можна адекватно описати найбільш поширені типи ресурсів Інтернету.

У даному разі важливим є не копіювання характеристик ресурсу, як у традиційному виданні, а виділення параметрів, що дають змогу точно ідентифікувати цифрове джерело. Тому при складанні бібліографічного опису мережових електронних ресурсів доцільно використовувати положення стандартів, а також методичні рекомендації вітчизняних та зарубіжних вчених [1–10; 12–14; 17–22; 23; 26; 27; 35; 36].

У бібліографічних списках можна використовувати схему спрощеного бібліографічного опису з усіма обов'язковими та лише частиною факультативних елементів. Вона є цілком слушною при складанні списків джерел до курсових, дипломних, магістерських робіт, дисертаційних досліджень, прикнижкових і пристатейних списків рекомендованої літератури. Ось її схематичний вигляд:

Основна назва [Загальне позначення матеріалу] : відомості, що належать до назви / перші відомості про авторство чи відповідальність. – Відомості про повторність видання. – Позначення виду ресурсу. – Місце видання : Назва (ім'я) видавця, рік видання (створення ресурсу). – (Основна назва серії чи підсерії ; т., №). – Режим доступу. – Інформація про джерело основної назви. – Інформація про дату перегляду.

У примітці про режим доступу (для ресурсів віддаленого доступу) після слів «Режим доступу» ставиться двокрапка та зазначається адреса (URL) електронного ресурсу. Дата перегляду подається в окремій примітці після зауваги про джерело основної назви. Відомості про дату перегляду, перевірки доступу до документа дуже важливі, оскільки Інтернет характеризується мінливістю. До того ж у рекомендаціях зарубіжних фахівців дата перегляду (перевірки наявності доступу до електронного документа) є обов'язковим елементом. Зазначати її рекомендують і російські фахівці, зокрема С. Д. Мангутова, О. В. Панкова [18; 22] та ін.

Українські культурні цінності в Росії: спроба діалогу про повернення, 1930 р. [Електронний ресурс] / упоряд.: О. Нестуля, С. Нестуля ; Держ. служба контролю за переміщенням культур. цінностей через кордон,

НАН України, Ін-т історії України, Держ. ком. архівів України, Полтав. ун-т споживчої кооперації України. – Електрон. дані. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2006. – 331 с. : іл. – (Серія «Повернення культурного надбання України: документи свідчать» ; вип. 4). – Режим доступу. – <http://www.history.org.ua/?litera&kat=3&id=2080>. – Назва з екрана.

Державний архів Волинської області [Електронний ресурс] : путівник / редкол.: Г. Борзяк [та ін.] ; наук. ред. Г. Бондаренко ; авт.-упоряд.: В. Гика [та ін.] ; Держ. арх. служба України, Держ. архів Волин. обл. – Електрон. дані. – Луцьк : Надстир'я, 2011. – 952 с. – (Архівні зібрання України. Путівники). – Режим доступу. – http://volyn.archives.gov.ua/Publicat/arkhiv_Volyn.pdf – Назва з екрана. – Дата перегляду: 14.05.2014.

Ярошенко Т. Могилянська Бібліотекарка [Електронний ресурс] : цікавинки зі світу бібліотек та бібліотечних технологій, ресурсів, сервісів, ідей від Тетяни Ярошенко : [блог] / Тетяна Ярошенко ; Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – Електрон. дані. – [Київ, 2010–2014]. – Режим доступу: <http://kmalibrary.blogspot.com/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 10.02.2014.

На окрему увагу заслуговує аналітичний опис електронних ресурсів, адже у науковій діяльності дуже часто виникає потреба бібліографічного опису частини електронного ресурсу (статті з інформаційного порталу, електронного журналу, сторінки сайту тощо), для ідентифікації та пошуку якої потрібні відомості про електронний ресурс, де вона розміщена. Аналітичний бібліографічний опис електронного ресурсу має дві частини, розділені двома навкісними рисками:

Опис частини електронного ресурсу [Загальне позначення матеріалу] // Опис електронного ресурсу, де розміщено відомості про ідентифікувальний (цілісний) ресурс.

Варто звернути увагу на найпоширеніші помилки при аналітичному описі. Зокрема, це:

- 1) оформлення бібліографічного опису частини електронного ресурсу як опису цілісного електронного ресурсу;
- 2) наведення замість адреси частини електронного ресурсу, яка є об'єктом опису, або адреси ідентифікувального ресурсу, де розміщено цю частину;
- 3) подання відомостей про загальне позначення матеріалу після назви ідентифікувального ресурсу, а не після назви частини ресурсу.

Багато авторів у бібліографічних описах наводять явно недостатню кількість відомостей, вказуючи у посиланні лише ім'я автора, назву документа та його електронну адресу. А часто – тільки електронну адресу. У результаті, за межами бібліографічного опису залишаються важливі відомості про позначення виду ресурсу, укладача

або редактора, про відповідальність, заголовок веб-сайта, бази даних або періодичного електронного видання тощо – тобто елементи, необхідні для ідентифікації і пошуку документа (або його складової частини) і отримання повного уявлення про його характеристики.

Частково причинами цього є обмеженість даних про ресурс на сайті. Надзвичайно складно, а часом зовсім неможливо, встановити осіб, які несуть відповідальність за публікацію, визначити ресурс (документ), в якому міститься складова частина, не кажучи вже про місце і дату публікації (створення). Зробити це буває нелегко не тільки пересічному користувачеві, але й професійному бібліографу. Часом тільки володіння навичками аналітико-синтетичного перероблення інформації та знання правил бібліографічного опису допомагають скласти повноцінне враження про ресурс, котрий вдалося знайти через ту чи іншу пошукову систему, на якому сайті він розміщений, що власне й ідентифікує документ.

Відомо, що основними функціями бібліографічного опису є інформаційна, ідентифікаційна та пошукова. При описі мережевих ресурсів пошукову функцію виконує електронна адреса. Для того, щоб повністю розібратися з електронним ресурсом – на якому сайті він розміщений і що, власне, є ідентифікувальним документом – потрібно знати не лише правила бібліографічного опису, а й структуру електронної адреси, розуміти, як використовувати відсікання електронної адреси для навігації сайтом, оскільки опис ідентифікувального документа передбачає зазначення назви головної сторінки сайта і відомостей, розміщених на цій сторінці.

Відомості про ресурс, в якому вміщена така його складова частина, як (веб-сайт, електронний журнал тощо), дадуть змогу отримати повноцінне уявлення про мережевий (онлайнний) документ. Тому коротке (відсічене) посилання допустимо давати лише у примітках до основного тексту і лише тоді, коли в тексті подається характеристика документа. У бібліографічних списках бібліографічні описи, у т. ч. електронних ресурсів, повинні мати необхідну і достатню повноту.

При описі й цитуванні окремих веб-сторінок найважче дається ідентифікація автора. Якщо автор зазначений на початку або в кінці тексту, опис може виконуватися за його прізвищем. У разі відсутності цих даних припустимо вказувати назву сайта (підприємство або мережевий проект), на якому розміщене джерело. Це не завжди коректно,

однак, такий варіант надає опису більш закінченого вигляду [27]. Назва документа (поле TITLE) береться з назви веб-сторінки або, за відсутності необхідних даних у назві, – безпосередньо з титульного екрана.

Бібліографічний опис сторінки включає такі обов'язкові елементи: Автор. Назва сторінки. Загальне позначення матеріалу. – Відомості про відповідальність. – Електронна адреса (URL, Uniform Resource Locator – визначник місцезнаходження ресурсу), тобто режим доступу. – Відомості про джерело назви. – Примітки про бібліографічну історію електронного ресурсу (дата розміщення, частота змін змісту веб-ресурсу або його періодичність; зв'язок з іншими виданнями цього ресурсу). – Дата перегляду.

Приклади опису віддалених електронних ресурсів:

Павлюк І. Василь Стус : текст – контекст – надтекст (Ревізія свідомості – або мій Стус) [Електронний ресурс] / Ігор Павлюк // Поетичні майстерні. Ігор Павлюк. – Електрон. дані. – Режим доступу : <http://maysterni.com/publication.php?id=43860>. – Назва з екрана. – Дата публікації 24.01.2010. – Дата перегляду: 23.06.2014.

Соболев Є. Що робив Люстраційний комітет за 100 днів [Електронний ресурс] / Єгор Соболев // Українська правда. Блоги. – [Київ]. – Режим доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/sobolev/5390f504d3b7d/0>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 06.06.2014. – Дата перегляду: 10.06.2014.

Довідкові служби бібліотек України [Електронний ресурс] // Пан Бібліотекар : блог про бібл. справу та інформ. технології. – Режим доступу : http://panbibliotekar.blogspot.com/2010/11/blog-post_19.html. – Назва з екрана. – Дата публікації : 19.11.2010. – Дата перегляду : 24.06.2014.

Усвідомлюючи складність опису й цитування електронних джерел, власники деяких інтернет-ресурсів вказують, яким чином слід цитувати їхні матеріали. Так, популярна нині «Вікіпедія» подає свої рекомендації опису статей з енциклопедії і пропонує власні приклади опису у різних стилях. Хоча при цьому робиться застереження: у «випадку з будь-якими іншими джерелами, особливо тими, що належать невідомим авторам, слід бути обережним та, по можливості, перевіряти фактологічну точність інформації з Вікіпедії, залучаючи незалежні джерела» [5; 39].

Стиль «Чикаго»:

- Дописувачі Вікіпедії, «Яйце птахів» Українська Вікіпедія, http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Яйце_птахів&oldid=91665 (переглянуто 3 серпня, 2005).

Цитування у стилі «Council of Science Editors»: Дописувачі Вікіпедії. Яйце птахів [Інтернет]. Українська Вікіпедія; 2 серпня 2005, 14:34 UTC [цитовано 3 серпня 2005]. Доступно із: http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Яйце_птахів&oldid=91665.

Проте, навіть у цьому прикладі колективного автора «Дописувачі Вікіпедії» доцільно брати у квадратні дужки.

Беззаперечно, такі рекомендації не відповідають бібліографічним стандартам, скоріш вони можуть слугувати джерелом відомостей для формування стандартизованого опису. За вітчизняними правилами, стаття з Вікіпедії може бути описана таким чином:

Ковальчук Галина Іванівна [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Електрон. дані. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Ковальчук_Галина_Іванівна. – Назва з екрана. – Дата останньої правки : 8.12.2012. – Дата перегляду : 12.02.2014.

У лівій колонці Вікіпедії під рубрикою «Панель інструментів. Цитувати сторінку» подається фактографічна інформація про статтю, яка може бути використана при складанні її бібліографічного опису:

Бібліографічні подробиці для статті «Ковальчук Галина Іванівна»

- Назва статті: Ковальчук Галина Іванівна
- Автор: дописувачі Вікіпедії
- Видавець: Вікіпедія.
- Дата останньої правки: 8 грудень 2012 10:32 UTC
- Дата перегляду: 18 червень 2014 11:50 UTC
- Стале посилання : [//uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%93%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0&oldid=11125010](http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%93%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0&oldid=11125010)
- Ідентифікатор версії сторінки : 11125010

Тут також наведені стилі цитування статті (APA, MLA, MHRA, Chicago, CBE/CSE, Bluebook, BibTeX).

При цитуванні повідомлень соціальних мереж (наприклад, для Facebook зарубіжні фахівці радять вказувати тип сторінки: Fan Pages, Group Pages, Profile Information) [27; 35], час публікації [37]. При описі цих ресурсів за APA-стилем рекомендується вказувати у вихідних даних: автора, дату публікації, заголовок і електронну адресу (URL). Зокрема, для Twitter опис поля автора складається з реального прізвища з ініціалами та імені автора в соціальній мережі, яке наводиться у квадратних дужках (якщо

реальне ім'я невідоме, ім'я автора у соціальній мережі наводиться без квадратних дужок). Для Facebook та Google+ наводиться надане у соцмережі ім'я у квадратних дужках. Слід зауважити, що при цитуванні матеріалів із соцмереж, у полі автор не завжди зазначається ім'я автора, а, зазвичай, – ім'я особи, яка розміщує повідомлення [36].

Поле дати включає рік, місяць і день публікації. Якщо дата невідома, необхідно зазначити «без дати» (б. д.) (англ. – no date – «nd»), або вказувати рік «приблизно» (англ. – for circa – «ca.») у квадратних дужках [ca. 2013]. При посиланні на багато дописів (цитат) одного автора упродовж одного року рекомендується систематизувати їх за абеткою [36].

Поле назви містить ім'я сторінки або зміст чи текст повідомлення (до 40 перших слів тексту), тобто, якщо немає назви допису рекомендується подавати частину тексту. Не можна у заголовку використовувати проміжні вихідні дані. Тобто, необхідно подавати в описі ресурсу останній варіант допису [36].

Якщо у повідомленні немає слів (наприклад, фото без тексту) необхідно подати опис об'єкта у квадратних дужках). Після назви при описі у квадратних дужках слід зазначити форму змісту: (наприклад, поточний допис (статус), повідомлення, фотографія, стрічка новин, відеофайл, фотоальбом тощо).

Електронна адреса містить URL об'єкта опису, який якнайточніше спрямовує до нього користувача. Якщо зміст об'єкта опису може змінюватися, в описі обов'язково зазначається дата перегляду (перевірки доступу). Але, якщо повідомлення вже містить конкретну дату, з ним пов'язану, дата перегляду не вказується [36].

Доцільно зазначити не лише коротку адресу, що включає автора допису і назву мережі, а й точну електронну адресу повідомлення (у Facebook, ВКонтакте її можна знайти, якщо натиснути на дату повідомлення), адже з часом їх дуже важко шукати, якщо авторські сторінки містять багато дописів. Наприклад: https://www.facebook.com/ddkremin/posts/234415366739656?stream_ref=1 – (адреса конкретного ресурсу, що описується), а не <https://www.facebook.com/ddkremin?fref=ts>, що є загальною адресою сторінки поета Дмитра Кременя.

Кремь Д. Сузір'я Коня [Електронний ресурс] : [вірш] / Дмитро Кремь // Facebook. Дмитро Кремь. – Режим доступу: https://www.facebook.com/ddkremin/posts/234415366739656?stream_ref=1 – Назва з екрана. – Дата публікації : 24.12.2013. – Дата перегляду: 25.04.2014.

Нижче наводимо приклади опису документів соціальних мереж, урахувавши чинні стандарти України бібліографічного опису та зарубіжний досвід.

Українська Наукова Інтернет-Спільнота [Електронний ресурс] : укр. наука в Інтернет : [соц. мережа]. – [Львів, 2008–]. – Режим доступу. – <http://www.nauka-online.org/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 10.06.2014.

Центр науково-бібліографічної інформації НБУВ [Електронний ресурс] : Відкрита група Центру науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : [офіц. сторінка Центру науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського]. – [Київ, 2013–] // ВКонтакте. – Режим доступу: vk.com/cnbinbuw. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.06.2014.

Гримич М. [Maryna Hrymich] [Інформація про участь видавництва «Дуліби» в IV Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал»] / Марина Гримич // Facebook. Maryna Hrymich. – Режим доступу : https://www.facebook.com/maryna.hrymich/posts/567184486713717?stream_ref=1. – Назва з екрана. – Дата публікації: 10.04.2014. – Дата перегляду: 11.04.2014.

Кличко В. [Враження від спілкування з дітьми у таборі “Школа успіху”, організованому Фондом братів Кличків] [Електронний ресурс] / Віталій Кличко // ВКонтакте. Віталій Кличко : офіц. сторінка Віталія Кличка. – Режим доступу : http://vk.com/vitaliy_klychko?w=wall182973058_641. – Назва з екрана. – Дата публікації : 17.07.2013. – Дата перегляду : 28.07.2013.

Національна історична бібліотека України [Історична бібліотека. HistoricalLib] [3 22.09 у виставковому залі експонується книжкова виставка «Подвигом увіковічені» присвячена Дню партизанської слави] [Електронний ресурс] // Twitter. Історична бібліотека. – Режим доступу : <https://twitter.com/HistoricalLib/status/382460428493668352>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 24.09.2013. – Дата перегляду : 26.09.2013.

Obama B. [BarackObama] [“We want everybody to act like adults, quit playing games, realize that it’s not just my

way or the highway”] [Electronic resource] / Barack Obama // Twitter. Barack Obama Quotes. – Mode of access: <https://twitter.com/QuotingObama/status/228616424854261760>. – Title from the screen. – 26.07.2012. – Date of appeal: 17.06.2014.

Вітання з Всеукраїнським днем бібліотек! [Електронний ресурс] : відео-привітання з Всеукр. днем б-к / УБА: Укр. бібл. асоц. // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=bXtk4Zmcb6A>. – Назва з екрана. – Дата публікації: 30.09.2013. – Дата перегляду : 1.10.2013.

Отже, аналіз чинних стандартів опису електронних ресурсів та рекомендацій вітчизняних і зарубіжних фахівців засвідчив, що бібліографічний опис електронних ресурсів віддаленого доступу має містити ті самі основні елементи, що й опис друкованих видань.

При описі електронних ресурсів слід мати на увазі їх мінливість і нестійкість. Вони не лише часто змінюють зміст (редагуються, доповнюються, актуалізуються), URL-адресу, але й можуть повністю зникнути. Тому доцільно архівувати необхідні документи, зберігати важливі повідомлення з соціальних мереж засобом копіювання екрана.

Сподіваємося, що у новому поколінні стандартів, буде повніше регламентовано опис усіх типів і видів електронних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Авдонина Н. А. Как подобрать и оформить список литературы к научной работе : методика подготовки и проведения лекции / Н. А. Авдонина, Н. С. Масловская // Библиография. – 2008. – № 6. – С. 28–33.

2. Антоненко І. П. Каталогізація електронних ресурсів : наук.-метод. посіб. / І. П. Антоненко, О. В. Баркова ; наук. ред. О. В. Воскобойнікова-Гузєва ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України. – Київ, 2007. – 116 с.

3. Бібліографічний опис електронних ресурсів : метод. рек. / Держ. наук. установа «Книжк. палата України ім. І. Федорова». – Київ : Книжк. палата України, 2007. – 40 с.

4. Виноградова Л. Использование и библиографическое описание видео-ресурсов Интернет в Библиотеке [Электронный ресурс] : обучающая презентация / Людмила Виноградова ; Гос. б-ка Украины для юношества. – Электрон. видеодан. – Киев, 2013. – 36 слайдов. – Режим доступа : <http://www.slideshare.net/lib4uth/ss-24290875>. – Загл. с экрана. – Дата обращения : 25.06.2014.

5. Вікіпедія : Як цитувати Вікіпедію [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія [офіц. веб-сайт]. – Електрон. дані. – [2013]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Вікіпедія> : Як_цитувати_Вікіпедію. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 27.09.2013.

6. Волохін О. М. Каталогізація цифрових ресурсів Інтернет. Дублінське ядро метаданих / О.М. Волохін. – Кіровоград : [б.в.], 2003. – 70 с.
7. ГОСТ 7.82-2001. Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления [Электронный ресурс]. – Издание официальное. – Минск : Межгосударств. Совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2001. – iii, 23 с. – Режим доступа : <http://www.lib.tsu.ru/win/metod/gost/gost7.82-2001.pdf> сертификации. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 25.06.2014.
8. ГОСТ 7.83-2001. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения [Электронный ресурс]. – Издание официальное. – Минск : Межгосударств. Совет по стандартизации, метрологии и сертификации 2001. – 16 с. – Режим доступа : http://snoskainfo.ru/uploads/gost/GOST_7832001.pdf. – Загл. с экрана. – Дата обращения : 24.06.2014.
9. ГОСТ Р 7.0. 83-2012. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения [Электронный ресурс]. – Издание официальное. – М. : Стандартиформ, 2012. – 20 с. – Режим доступа: <http://www.nilc.ru/nilc/documents/gost83.pdf>. – Дата обращения : 24.06.2014.
10. Гутиря С. І. Електронні видання: процеси стандартизації і проблеми бібліографічного опису [Електронний ресурс] / С. І. Гутиря // Електронна бібліотека / Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка ; О. О. Закревська. – Електрон. дані. – [Київ], 2006. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1469>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 4.09.2013.
11. Дайджест УАНЕТА 2012 [Електронний ресурс] / Prodigy. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://prodigyagency.com/digest/Prodigy_digest.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 4.09.2013.
12. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, IDT). – Офіц. вид. – Чинний від 2007–07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи ; Національний стандарт України).
13. Женченко М. Бібліографічний опис електронних ресурсів: загальні вимоги / М. Женченко // Вісн. Книжк. палати. – 2011. – № 4. – С. 1–4.
14. Женченко М. Складання та оформлення бібліографічних записів у списках літератури до наукових робіт : навч.-метод. посіб. / Марина Женченко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. – 4-те вид., допов. – Київ : Жнець, 2013. – 63 с.
15. Інтернет в Україні : данные исследований за апрель 2014 года [Электронный ресурс] / Интернет Асоціація України: [офіц. веб-сайт]. – Електрон. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу : <http://www.inau.org.ua/146.2590.0.0.1.0.phtml>. – Назва з екрана. – Дата перегляду : 13.06.2014.
16. Куліш П. Ю. Потенціал соціальних мереж Facebook та Twitter як сучасний метод електронної взаємодії влади та громадськості [Електронний ресурс] / П. Ю. Куліш // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. 2. – С. 132–137. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpu_2012_2_21.pdf – Назва з екрана.
17. Малкина В. Я. Библиографическое описание документа. методические рекомендации / В. Я. Малкина // Новый филолог. вестн. – 2007. – Т. 4, № 1. – С. 252–277.
18. Мангутова С. Д. Библиографическое описание сетевых ресурсов при оформлении ссылок и списков / С. Д. Мангутова // Библиография. – 2005. – № 4. – С. 49–55; То же [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vss.nlr.ru/mangutova2.php>. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 24.06.2014.
19. Методичний посібник з бібліографічного опису (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006) / Львів. нац. б-ка України ім. В. Стефаника, Від. наук. бібліогр. ; [авт.-уклад. Н. А. Рибчинська ; відп. ред. М. М. Романюк]. – Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2010. – 70 с.
20. Методичні рекомендації щодо складання бібліографічних записів у списках літератури до наукових робіт : у зв'язку із набуттям чинності ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 / уклад. Марина Женченко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – Київ : Жнець, 2010. – 63 с.
21. Негуляев Е. А. Универсальные схемы метаданных и задача описания веб-ресурсов / Е. А. Негуляев // Библиосфера. – 2006. – № 1. – С. 43–54.
22. Панкова Е. В. Библиографическое описание электронного ресурса : общие правила описания / Е. В. Панкова // Библиотека в школе. – 2009. – № 3. – С. 32–35; То же [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.lseptember.ru/view_article.php?id=200900315. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 24.09.2013.
23. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації та списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті // Бюл. ВАК. – 2009. – № 5. – С. 26–30.
24. Про внесення змін до переліків та форм документів, що використовуються при атестації наукових та науково-педагогічних працівників [Електронний ресурс] : наказ від 26.01.2008, № 63 / ВАК України. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_3z/pg_gmw1xa.htm. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 16.06.2014.
25. Проект МЕТАДАТА / [Електронний ресурс] // Кіровоград. обл. універс. наук. б-ка ім. Д. І. Чижевського. – Кіровоград, 1998–2007. – Режим доступу : <http://library.kr.ua/dc/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 16.03.2014.
26. Российские правила каталогизации : [в 2 ч. / авт. кол.: Н. Н. Каспарова (рук.) и др.]; Рос. библи. асоц., Межрегион. ком. по каталогизации. – М. : [б. и.], 2007. – Ч. 2 : Специальные правила каталогизации отдельных видов документов. – 2007. – Режим доступа : <http://www.nilc.ru:80/> (дата обращения: 15.09.2010). – Загл. с экрана.
27. Степанов В. Интернет в профессиональной информационной деятельности [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. – Режим доступа : <http://textbook.vadimstepanov.ru/chapter7/glava7-2.html>. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 05.05.2014.

28. Стиль цитування MLA [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського : [офіц. портал]. – Електрон. дані. – Київ, 2013. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/node/930>. – Назва з екрана.
29. *Стрішенець Н. В.* Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект : монографія / Н. В. Стрішенець ; ред. : О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2011. – 502 с.
30. *Холмогоров В.* Социальные сети : добавь интернет в друзья / Валентин Холмогоров. – Харьков ; Белгород : Клуб семейного досуга. – 312 с.
31. Як процитувати твіт у науковій статті? [Електронний ресурс] // Пан бібліотекар : блог про бібл. справу та інформ. технології. – Електрон. дані. – 6.08.2013. – Режим доступу : http://panbibliotekar.blogspot.com/2013/08/blog-post_6.html. – Назва з екрана. – Дата перегляду : 4.09.2013.
32. APA Citation Style // Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського : [офіц. портал]. – Електрон. дані. – Київ, 2013. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/node/929>. – Назва з екрана.
33. Dublin Core Metadata Element Set. Version 1.1 [Electronic resource] // Metadata Innovation / Dublin Core Metadata Initiative. – 1995–2014. – Mode of access : [Chttp://dublincore.org/documents/dces/](http://dublincore.org/documents/dces/). – Title from the screen. – Date of appeal : 23.06.2014.
34. Dublin Core Metadata Element Set [Electronic resource] : ANSI/NISO Z 39.85–2012 : an American national standard developed by the National information standards organization. – Baltimor, MD, 2013. – 13 p. – Mode of access : http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/10258/Z39-85-2012_dublin_core.pdf. – Title from the title screen. – Date of appeal: 10.05.2014.
35. *Lee Ch.* How to Cite Facebook: Fan Pages, Group Pages, and Profile Information [Electronic resource] / Chelsea Lee // APA Style Blog / American Psychological Association. – Mode of access : <http://blog.apastyle.org/apastyle/2010/03/how-to-cite-facebook-fan-pages-group-pages-and-profile-information.html>. – Title from the screen. – 10.03.2010. – Date of appeal : 10.05.2014.
36. *Lee Ch.* How to Cite Social Media in APA Style (Twitter, Facebook, and Google+) [Electronic resource] / Chelsea Lee // APA Style Blog / American Psychological Association. – Mode of access : <http://blog.apastyle.org/apastyle/facebook/>. – Title from the screen. – 18.10.2013. – Date of appeal : 5.05.2014.
37. *Madrigal A. C.* How Do You Cite a Tweet in an Academic Paper? [Electronic resource] / Alexis C. Madrigal // The Atlantic / The Atlantic Monthly Group. – 2012. – 2 March. – Mode of access : <http://www.theatlantic.com/technology/archive/2012/03/how-do-you-cite-a-tweet-in-an-academic-paper/253932/>. – Title from the screen. – Date of appeal : 17.05.2014.
38. Style guides and resources [Electronic resource]. – Mode of access : <http://archive.ifa.org/1/training/citation/citing.htm>. – Title from the screen. – Date of appeal: 17.03.2014.
39. Wikipedia: Citing Wikipedia [Electronic resource] // Wikipedia: the Free Encyclopedia. – Electron. data and progr. – [2012]. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Citing_Wikipedia – Title from the screen. – Date of appeal : 25.06.2014.

Стаття надійшла до редакції 7.07.2014.

UDC 025.32 : 004.087 : 004.777

Tetiana Dobko, Iryna Antonenko, Nadiia Moiseienko

BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION OF ELECTRONIC RESOURCES OF REMOTE ACCESS AND SOCIAL SERVICES WEB 2.0

The article highlights the issues of bibliographic description of remote access electronic resources particularly to social networks, blogs etc. Examples of electronic documents description are presented.

К е у о р д с: bibliographic description, electronic resources, social network, Facebook, VKontakte, Twitter, blog.

УДК 025.32 : 004.087 : 004.777

Татьяна Добко, Ирина Антоненко, Надежда Моисеенко

БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ ОТДАЛЕННОГО ДОСТУПА И СОЦИАЛЬНЫХ СЕРВИСОВ ВЕБ 2.0

В статье освещены вопросы библиографического описания электронных ресурсов отдаленного доступа, в частности, социальных сетей, блогов. Приведены примеры описания различных видов электронных документов.

К л ю ч е в ы е с л о в а: библиографическое описание, электронные ресурсы, социальные сети, Facebook, ВКонтакте, Twitter, блог.